

OSMANLI DEVLETİ'NDE ISPARTALI NAKİBÜLEŞRAFLAR

M. Sadık AKDEMİR*

Öz

İslam Tarihi boyunca Müslümanlar, “Seyyid” ve “Şerif” diye isimlendirilen Hz. Peygamberin soyundan gelenlere karşı Peygamberimize duyulan büyük aşk ve muhabbetten dolayı sevgi ve saygı beslemişlerdir. Abbasilerden itibaren Osmanlılara kadar Peygamberimizin neslinin tespit edilmesi, onların işlerinin yürütülmesi, maddi ve manevi anlamda kendilerine birtakım imtiyaz ve hakların sağlanabilmesi için bir müessese ihdas edilmiştir. Nakîbüleşraflık veya Nikâbet diye isimlendirilen bu kurum Osmanlı Devleti'nde en zirve noktasına çıkmıştır. Başına da sâdâttan bir kişi atanan bu kurum taşrada Nakîbüleşraf kaymakamları tarafından temsil edilmiştir. Dinî ve ilmî bir müessese olan bu kurum saltanatın ilgasıyla birlikte tarih sahnesinden silinmiştir. Bu çalışmada, Osmanlı döneminde tespit edilen altmış iki Nakîbüleşraftan memleketi Isparta olan dört tanesinden bahsedilmektedir. Bunlardan Şerif Mehmed Efendi, Allâme Şeyhî Seyyid Mehmed Efendi ve Seyyid Cafer Efendi XVII. yüzyılda Sahâf Şeyhzâde Seyyid Mehmed Efendi ise XVIII. yüzyılda Nakîbüleşraflık görevi yapmıştır.

Anahtar Kelimeler: Isparta, Nakîbüleşraf, Seyyid, Şerif, Nikâbet

Nuqaba al-Ashraf of Isparta in Ottoman State

Abstract

Throughout the Islamic history, Muslims have had a strong liking and respect for those who are descendants of Prophet Muhammad called Sayyid and Sharif due to the love felt against the Prophet. A corporation was founded in order

---

* Doç. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi Anabilim Dalı.

to confirm the descendants of Prophet Muhammad from Abbasids till Ottomans, carry out their works, provide them with some privileges and rights materially and morally. This corporation named as niqabat al-ashraf or niqabat was at its zenith in Ottoman State. This corporation to which a master was appointed as the head director was represented by provincial naqib al-ashraf governors. This religious and scholarly corporation got out of existence together with the abolition of Ottoman sultanate. Of sixty two nuqaba al-ashraf confirmed in Ottoman era, four nuqaba al-ashraf of Isparta were mentioned in this study. Sharif Mehmed Efendi, Allâme Seyhi Sayyid Mehmed Efendi ve Sayyid Cafer Efendi officiated in 17th century and Sahâf Seyhzâde Sayyid Mehmed Efendi officiated in 18th century as naqib al-ashraf.

Keywords: Isparta, Naqib al-ashraf, Sayyid, Sharif, Niqabat

A-Nakîbüleşraflık

Hız. Peygamberin nesli Hız. Fatıma ve Hız. Ali'den dünyaya gelen Hız. Hüseyin ve Hız. Hasan'dan devam etmiştir. Hız. Hüseyin'in soyundan gelenlere "Seyyid", Hız. Hasan'ın soyundan gelenlere de "Şerif" denmiştir. Seyyid kelimesinin çoğulu "Sâdât", şerif kelimesinin çoğulu da "Şürefa" ve "Eşrâf"dır. Seyyid kelimesi efendi, şerif kelimesi de yükselmek, üstün olmak ve asil olmak anlamlarına gelmektedir.¹ Nakîb kelimesi de halkın seçkini, vekili, bir cemaatin başı ve kavmin en hayırlısı manalarına gelmektedir. İlk olarak Hız. Musa zamanında kavmini Firavun'un esaretinden kurtarmak için her kavimden birer tane olmak üzere oniki tane nakîb seçmiştir. İkinci Akabe biatında da peygamberimizin yanına gelenler de kavimlerinin nakîbleri idiler.²

Nakîbüleşraf kelimesi ise Hız. Peygamberin soyunu tespit etmekle görevli ve onların her türlü işleri ile ilgilenen kişinin unvanıdır. Köken itibariyle bu kurumu Asr-ı Saadet'e dayandırmak mümkündür. Hız. Ömer zamanında seyyidlerin geçimini temin etmek, onlara fey ve ganimetten pay ayırmak gibi hususlar için divanların oluşturulması gibi uygulamalar bu kurumun ilkel halde uygulamasıdır. Bu uygulamanın benzerlerini diğer Raşid halifeler de sürdürmüşlerdir. Emeviler zamanında Ehl-i Beyt'e karşı takınılan olumsuz tavır hariç tutulacak olursa, Abbasiler zamanından itibaren Hız. Peygamberin nesline büyük ehemmiyet gösterilmeye başlanmıştır. Hız. Peygamberin ehl-i beytine tarih boyunca tüm Müslümanlar büyük itibar göstermiştir. Bu bakımdan ilk olarak Abbasilerde tesis edilen nikâbet müessesesi daha sonraki İslâm devletlerinde, Fatimiler, Zengiler, Eyyubiler, İlhanlılar, Memlûklar ve Selçuklularda da mevcuttur.³

¹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilâtı*, Ankara 1988, s.161.

² Murat Sarıcık, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Nakîbü'l-eşrâflık Müessesesi*, Ankara 2003, s.20.

³ Murat Sarıcık, "Osmanlı Devleti'nde Nakîbü'l-eşrâflık Kurumu", *Türkler*, Ankara 2002, c.X, s.385.

Nakîbüleşraflık Müessesesi Osmanlı Devleti'nde de en önemli kurumlardan bir tanesi idi. Geniş bir coğrafyada altı asır gibi uzun bir süre hükümlerlik göstermiş bu devlette İslam Medeniyeti'nin bir unsuru olan nakâbet ilk olarak Yıldırım Bayezid döneminde 1400 yılında "Sâdât Nezâreti" ismiyle kurulmuş ve başına da Nâzır unvanıyla Emir Buhari'nin talebesi olan Seyyid Ali Nattâ getirilmiştir. Ondan sonra bu makama oğlu Seyyid Zeynelabidin getirilmiştir. Fatih zamanında bu kurum lağvedilmişse de, zamanla sahte seyyidlik iddiasında bulunmalar çoğalınca yeniden bir nizama bağlanma ihtiyacı ortaya çıkmıştır. II. Bayezid zamanında padişahın hocası Seyyid Abdullah'ın oğlu Seyyid Mahmud 1494 tarihinde seyyid ve şeriflerin başına geçirilmiştir. Seyyid Mahmud Arap memleketlerinde seyyid ve şeriflere nezaret eden reislere "Nakîbüleşraf" denildiğini görmüş hükümete de bu ismin verilmesini teklif ederek o tarihten itibaren saltanatın ilgasına kadar bu müessese varlığını devam ettirmiştir.⁴

Osmanlı Devleti'nde seyyidler ve şerifler maddi ve manevi anlamda bir takım ayrıcalıklara sahip idiler. Bu bakımdan bazı art niyetli kişiler bu durumdan yararlanmak için seyyid olmadıkları halde kendilerini seyyid olarak göstermeye çalışmışlardır. Bu gibi usulsüzlüklerin önüne geçmek, seyyid ve şeriflerin haklarının görülüp gözetilmesi, sahip oldukları pak nesli iyi bir şekilde muhafaza etmeleri için İstanbul'da başta Nakîbüleşraf Anadolu ve Rumeli'de Nakîbüleşraf kaymakamları görev yapmıştır.⁵

Osmanlı döneminde halk nazarında çok saygın bir konuma sahip olan seyyid ve şerifler için Osmanlı merkez yönetimi bu zümre için ayrı mahkemeler tahsis etmiştir. Sıradan normal mahkemelerde yargılama yoluna gitmemiştir. Taşradaki Nakîbüleşraf kaymakamlarının vazifeleri arasında seyyidlerin her türlü işleriyle ilgilenmek, sahte seyyidler tespit etmek ve davalarının görülmesi bulunuyordu.⁶

Osmanlı Devleti'nde Nakîbüleşraf olarak görev yapanlar hakkında ilk olarak Sahaflar Şeyhizâde Ahmed Nazîf Efendi, *Riyâzu'n-Nukabâ* isimli eserini yazmıştır. Bu eserde 56 tane Nakîbüleşrafın hayat hikâyesi verilmiştir. Daha sonra Ahmed Rıf'at Efendi *Devhatü'n-Nukabâ* isimli eser yazmıştır ki Riyâzu'n-Nukabâ'ya 6 kişi daha ilave ederek sayı 62'ye çıkmıştır. Bu esere göre Hasan Yüksel ve Fatih Köksal memleketlerine göre Nakîbüleşrafları şu şekilde tasnif

⁴ Uzunçarşılı, *İlmiye Teşkilâtı*, s.165; Sarıçık, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Nakîbüleşraflık Müessesesi*, s.47-62.

⁵ Geniş bilgi için bkz. Rüya Kılıç, *Osmanlıda Seyyidler ve Şerifler*, İstanbul 2005, s.72-78, 84-90.

⁶ Ahmet Yaşar Ocak, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Din, 14.-17.Yüzyıllar", *Yeniçağlar Anadolu'sunda İslam'ın Ayak İzleri Osmanlı Dönemi Makaleler-Araştırmalar*, İstanbul 2011, s.96-97.

etmişlerdir; İstanbul 25, Bursa 5, Ankara 4, Isparta 4, Kayseri 2, Erzurum 2, Bağdat 2 ve Ercincan, Diyarbakır, Bolu, Giresun, Kıbrıs, Taşkent, Tebriz, Kırım 1'er olmak üzere toplamda 62.⁷ Bu da göstermektedir ki Osmanlı Devleti'nde önemli bir protokole sahip olan Nikâbet kurumunda hatırı sayılır Ispartalı Nakîbüleşraf vazife yapmıştır.

Bu çalışmamızda Osmanlı Devleti döneminde nikâbet görevinde bulunan dört nakîbüleşraftan bahsedeceğiz. Bunlar sırasıyla, Sultan IV. Murad zamanında Şerif Mehmed ve Allâme Şeyhî Seyyid Mehmed Efendiler, Sultan IV. Mehmed (Avcı Mehmed) zamanında Seyyid Cafer Efendi, Sultan III. Ahmed zamanında Sahâf Şeyhzâde Seyyid Mehmed Efendi'dir. Şerif Mehmed Efendi ve Allâme Şeyhî Seyyid Mehmed Efendi Isparta'nın Eğirdir İlçesi'nden, Seyyid Cafer Efendi Eğirdir'e bağlı Barla Kasabası'ndan ve Sahâf Şeyhzâde Seyyid Mehmed Efendi de Yalvaç İlçesi'ndendir.

1.Şerif Mehmed Efendi

Şerif Mehmed Efendi Osmanlı Nakîbüleşraflarının on birincisidir.⁸ Şerif Mehmed Efendi aslen Eğirdirlidir. Dedesi Şeyh Burhaneddin Efendi Zeyniyye

---

⁷ Ahmet Rıf'at, *Devhatü'n-Nukabâ*, (Osmanlı Toplumunda Sâdât-ı Kirâm ve Nakîbüleşraflar), Hazırlayanlar: Hasan Yüksel-M. Fatih Köksal, Sivas 1998, s.26.

⁸ *Devhatü'n-Nukabâ*, s.72, (Devha orijinal metin s.18-19).

Tarikatı⁹ şeyhlerinden olup sâdât-ı kirâmdandır.¹⁰ Babasının ismi Şerîfi Mehmed Efendi'dir.¹¹ Babası Şerîfi olarak meşhur olduğundan, Hz. Hasan soyundan geldikleri anlaşılmaktadır.¹² Şerîfi Efendi Rumeli'nin çeşitli kazalarında kadılık hizmetinde bulunmuş ilmiye sınıfından bir zâttır.¹³

Şerif Mehmed Efendi 1553 tarihinde dünyaya gelmiştir. İlk tahsilini gördükten sonra ulemâ meclisine (ilim yoluna) girerek medrese eğitimini tamamlamıştır. Tahsil hayatındaki üstün başarısından dolayı Şeyhülislam

⁹ “Zeyniyye tarikatı, Ebu Hafs Ömer Şihabüddin Sühreverdî'ye nispet edilen ve ana tarikatlardan biri olan Sühreverdîyye tarikatının bir koludur. Sühreverdîyye Tarikatının bir kolu olarak XV. yüzyılda ortaya çıkan ve tekkelerinde cehrî zikir uygulayan Zeyniyye, kısa sürede üç kıtada yayılmış, ancak XVIII. yüzyıldan itibaren gücünü yitirdiğinden uzun ömürlü olamamıştır.” Geniş bilgi için bkz. Mehmet Necmeddin Bardakçı, *Eğirdir Zeynî Zâviyesi ve Şeyh Mehmed Çelebi Divanı (Hızırnâme)*, Isparta-Eğirdir 2008, s.15-18; “Zeyniyye, Abdüllatif el-Kudsî'nin bir diğer halifesi Pîr Mehmed b. Kutbüddin el-Hûyî vasıtasıyla Eğridir ve civarında yayıldı. İran'dan Hamîd-ili'ne gelip yerleştiği için “Hamîdî” nisbesiyle de anılan ve halk arasında Pîrî Halife diye bilinen Pîr Mehmed tarikat faaliyetlerini, kayımpederi Şeyhülislâm Berdaî adına XV. yüzyılın ilk yarısında Hamîd-ili Valisi Hızır Bey tarafından Eğridir'de yaptırılan zâviyede sürdürdü. Kendisinden sonra yerine oğlu Mehmed Çelebi geçti, onun ardından bir müddet boş kalan tekkede Mehmed Çelebi'nin kızı tarafından torunu Burhâneddin Efendi posta oturdu. Müridleri arasına katılan Kanûnî Sultan Süleyman'ın sadrazamlarından Rüstem Paşa'nın ricası üzerine İstanbul'da Küçük Ayasofya Zâviyesi'nde bir yıla yakın irşad faaliyetinde bulunan Burhâneddin Efendi tekrar Eğridir'e döndü, bu sırada padişah tarafından kendisine Eğridir gölü içerisinde yer alan Nis adasındaki gayri müslimlerin haracından 30 akçe maaş bağlandı. Burhâneddin Efendi'nin ardından tekkenin meşihatını bir müddet için halifelerinden Uluborlulu Abdülvehhâb Efendi'nin üstlendiği anlaşılmaktadır. Şeyh Abdülvehhâb, Burhâneddin Efendi'nin küçük oğlu Ahmed Efendi'yi yetiştirip hilâfet verdikten sonra makamını ona bıraktı. Burhâneddin Efendi'nin bir diğer halifesi Şeyh Velî, tarikat faaliyetlerini Hamîd-ili'ne bağlı memleketi Ağras kasabasındaki zâviyesinde sürdürdü.” (Bahsi geçen Burhâneddin Efendi Şerif Mehmed Efendi'nin dedesi olan Burhâneddin Efendi'dir.) Geniş bilgi için bkz. Reşat Öngören, “Zeyniyye”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, İstanbul 2013, c. XLIV, s.367-371.

¹⁰ Sahaflar Şeyhizâde Ahmed Nazif Efendi, *Riyâzu'n-Nukabâ*, Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud, No:4590, Vrk. 7b-8a; *Devhatü'n-Nukabâ*, s.72; Nevîzâde Atâî, *Şakâik-ı Nu'maniye ve Zeyilleri, Hadâik-ül-Hakâik fi Tekmilat'îş-Şakâik*, Neşre Haz. Abdülkadir Özcan, İstanbul 1989, c. II, s.742.

¹¹ Beyânî Mustafa bin Carullah, *Tezkiretü's-Şuarâ*, Eleştirmeli Baskıya Hazırlayan, İbrahim Kutluk, Ankara 1997, s.136; Kınalı-zade Hasan Çelebi, *Tezkiretü's-Şuara*, Eleştirmeli Baskıya Hazırlayan, İbrahim Kutluk, Ankara 1989, c.II, s.515-516.

¹² Murat Sarıcık, “Nakîbü'l-Eşrâf Seyyid Muhammed Hamîdî”, *Tarihi Kültürel Ekonomik Yönleri İle Eğirdir (I. Eğirdir Sempozyumu)*, 31 Ağustos-1 Eylül 2001 Eğirdir, s.771.

¹³ Beyânî, s.136; Kınalı-zade, s.516; *Devhatü'n-Nukabâ*, s.72.

Zekeriya Efendi'den¹⁴ mülâzemet¹⁵ almıştır. Zekeriya Efendi'nin Anadolu Kazaskerliği zamanında 1582 tarihinde kendisine tezkirecilik¹⁶ yapmıştır. Sonra sırasıyla ilk kademedan olmak şartıyla Haşiye-i Tecrid denilen günlüğü 25 akçe medreselerde, Miftah ve Kırklı medreselerde müderris olarak vazife yapmıştır. İlk olarak Başçı Medresesi'nde göreve başlamış, sonra 1589 tarihinde günlük 40 akçe karşılığında Kovacı Dede Medresesi'ne müderris olarak atanmıştır.¹⁷ Daha sonra Ekim 1592 tarihinde Zekeriya Efendi'nin yaptırmakta olduğu medrese tamamlanınca buraya müderris olarak tayin edilmiştir. Beş yıl sonra Mart 1598 tarihinde Muslı Çelebi yerine Zal Paşa Medresesine atandı. Eylül 1599'da Dursunzâde Abdullah Efendi yerine Gazanfer Ağa Medresesine, Ağustos 1600'da Sa'dizâde yerine Sahn-ı Semân Medresesine, Mart 1602'de Abdullah Efendi yerine Üsküdar Valide Sultan Medresesine ve son olarak da Şubat 1603 tarihinde Muslı Efendi yerine medreselerde en üst mertebe olan Süleymaniye Medresesine tayin edildi.¹⁸

Şerif Mehmed Efendi on seneden fazla medreselerde hocalık yaptıktan sonra kadılık mesleğine geçiş yapmıştır. İlk olarak Haziran 1604 tarihinde Halep'e kadı olarak tayin edildi. Temmuz 1605 senesine kadar burada vazife yaptı ve görevi sona erince yerine Vahizâde Efendi atandı. Altı ay kadar nevbet bekleme süresinin sonunda, Nisan 1606'da Hasan Kethüdâzâde'den boşalan Galata Kazası'na kadı olarak atandı. Mayıs 1607'ye kadar bu vazifede kaldı. Eylül 1608 tarihinde de Ali Beyzâde İbrahim Efendi yerine Şam-ı Şerif'e kadı oldu. Buraya atanmasına ebced hesabıyla kadı arkadaşlarından bir tanesi olan Şerif

¹⁴ Sultan III. Murad zamanında bir yıldan biraz fazla şeyhülislamlık makamında bulunmuştur. Aslen Ankaralıdır. 11 Temmuz 1593 tarihinde sarayda bir tören için beklerken aniden fenalaşarak vefat etmiştir. Geniş bilgi için bkz. *İlmiyye Sâlnâmesi, Osmanlı İlmiyye Teşkilâtı ve Şeyhülislamlar*, Yayına Haz. Seyit Ali Kahraman, Ahmed Nezih Galitekin ve Cevdet Dadaş, İstanbul 1998, s. 343-344, (Meşihat-ı İslâmiyye Târihçesini yazan Ali Emîrî'dir.); Mehmet İpşirli, "Zekeriyya Efendi, Bayramzâde", *Diyanet İslam Ansiklopedisi (DİA)*, İstanbul 2013, c.XLIV, s.211-212.

¹⁵ Mülâzemet: Osmanlı Devleti'nde medreselerin en yükseği sayılan Sahn-ı Seman ve Sahn-ı Süleymaniye medreselerinden birinde yükseköğrenim görerek icazet aldıktan sonra bir müderrisliğe atanmak için beklemeye denir. Müderris namzedi nevbet denilen müderrislik veya kadılık için sıra beklerdi. Önceleri yedi yıllık mülâzemet süresini dolduran danışmend rûs imtihanına girer muvaffak olursa müderris tayin edilir, olamazsa kadı olabilir veya askeri sınıfa geçerek zeamet sahibi olabilir. Şeyhülislam ve kazaskerlerin kendilerine ait mülâzemet kontenjanları var idi.. Mülâzemet ile ilgili geniş bilgi için bkz; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilatı*, Ankara 1988,, s.45-53.

¹⁶ Tezkireci: Divan-ı Hümâyun'un yazı işleriyle meşgul bulunan memurların unvanı olduğu gibi, Sadrazam, vezir ve üst sınıf devlet erkânının bugünkü anlam itibarıyla özel kalem müdürleri statüsünde kullanılan bir tabirdir. Geniş bilgi bkz. Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul 1993, c.III, s.491; Midhat Sertoğlu, *Osmanlı Tarih Lûgatı*, İstanbul 1986, s.337.

¹⁷ Cahid Baltacı, *XV-XVI. Yüzyıllarda Osmanlı Medreseleri*, İstanbul 2005,c.I, 347-348

¹⁸ Nevizâde Atâî, s.742; Baltacı, *age.*,c.I, s.429, c.II, s.672, 716, 744.

Sabri Efendi “Zihî Hâkim-i Şâm-ı Şerîf” mısraıyla tarih düşürmüştür. (Hicri takvime göre 1017 senesidir.) Nisan 1610 tarihinde Mekke-i Mükerrerme'ye tayin edildi. Ağustos 1611 yılına kadar burada vazife yaptıktan sonra görevinin akabinde İstanbul'a dönmüştür. Yerine de Selanik'ten Salih Efendi atanmıştır. Nisan 1615 senesinde Sarı Hoca yerine Edirne'ye kadı olmuştur. Bir sene tamamlanmadan Şubat 1616'da Nuh Efendi'nin Kahire kadılığından azlinden sonra Mısır'da Kahire'ye atanmıştır. Şerif Mehmed Efendi burada bir yıl kadar kadılık vazifesi yaptıktan sonra görevi sona ermiş ve Mart 1617 tarihinde azledilerek yerine Ahîzâde Mahmud Efendi atanmıştır. Bir sene kadar bir beklemeden sonra Haziran 1618 tarihinde İstanbul'a kadı olmuştur. Bir yıl bu görevde kalmış ve vazifeden azlinden sonra Dârü's-Saltana (İstanbul) kadısı Kudsi Efendi olmuştur.¹⁹

Şerif Mehmed Efendi'nin kadılık makamının en üst kademesi olan İstanbul kadılığından sonra vazifesi daha üst bir kademe olan kazaskerlik makamı olmuştur. Mayıs 1620 tarihinde Bahsi Efendi yerine Anadolu Kazaskeri olmuştur. Bir sene kazasker olarak görev yapmış ve azliyle yerine Molla Ali Efendi atanmıştır. Kasım 1621 senesinde geçimini temin edebilmesi için Rodosçuk Kazası kendisine arpalık²⁰ olarak verilmiştir. Mayıs 1623 senesinde tarihte “Cemiyet-i Câmî” veya “Vak'a-i Câmî'i Eb'ul-Feth”²¹ diye meşhur olmuş Fatih Camii Vakası'nda çıkan isyanda yer alması hasebiyle bazı ulemâ ile Bursa'ya sürgüne gönderilmiştir. Arpalıkları da Kadı Sipahzâde'ye verilmiştir. Sultan IV. Murad'ın tahta çıkmasıyla birlikte affedilmiş ve arpalıkları kendisine iade edilerek Ağustos 1624 tarihinde Azmizâde Efendi yerine yeniden Anadolu Kazaskerliği görevine getirilmiştir.²²

¹⁹ *Riyâzu'n-Nukabâ*, Vrk. 8a; *Devhatü'n-Nukabâ*, s.72; Nevizâde Atâî, s.742-743; Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmani*, Yayına Haz. Nuri Akbayar, Eski Yazıdan Aktaran Seyit Ali Kahraman, İstanbul 1996, c. III, s.141.

²⁰ Arpalık: Yüksek devlet memurlarına, bazı saray mensuplarına, ilmiye sınıfının ileri gelenlerine ilave olarak tahsis edilmiş tahsisat, emekli ve mazuliyet gibi maaşlara, gelirlere genel olarak verilen isimdir. Arpalık, ya belli bir kaza veya sancağın yıllık gelirinin bir kısmı tahsis olunmak veya hazineden belli bir gündelik verilirdi. Geniş bilgi için bkz. Pakalın, c.I, s.84-87; Sertoğlu, s.18-19.

²¹ Dönemin Sadrazamı Merre Hüseyin Paşa'nın sâdâttan bir kadıyı sopa ile dövdürtmesi ulemâyı galeyana getirmiş ve bu durumu şeyhülislama şikâyete gitmişlerdi. Akabinde de Fatih Camii'nde toplanmışlardı. Şeyhülislam Yahya Efendi'de paşayı padişaha şikâyet etmek üzere saraya gittiğinde paşa Fatih Camii'nde toplanan ulemanın dağıtılması için Yeniçeri Ocağı'na emir vermiş ve neticede acemi oğlanları silahsız ulemeden 19 kişiyi öldürmüşlerdi. Daha sonra Şerif Mehmed Efendi, Ali Çelebizâde ve sekiz müderris Bursa'ya sürgüne gönderildiler. Bkz. Naîmâ Mustafa Efendi, *Târih-i Na'îmâ* (Ravzatü'l-Hüseyn Fî Hulâsati Ahbâri'l-Hâfikayn), Haz. Mehmet İpşirli, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2007, c.II, s.509-512.

²² *Riyâzu'n-Nukabâ*, Vrk. 8a; *Devhatü'n-Nukabâ*, s.72-73; Nevizâde Atâî, s.742-743; *Sicill-i Osmani*, c. III, s.141.

Şerif Mehmed Efendi Mart 1625 tarihinde, Osmanlı Devleti'nin onuncu Nakîbüleşrafı olan Kasım Ğubârî Efendi'nin vefat etmesi ile birlikte onbirincisi olmak üzere Nakîbüleşraf olarak göreve getirilmiştir.²³ Yeni görevi Anadolu Kazaskerliği ile birleştirilmiştir. Bu iki görevi birlikte yürütürken dört ay sonra Temmuz 1625'de kendisine Rumeli Kazaskerliği tevdi edilerek ilmiye derecelerinin en üst kısmına terfi etmiş oluyordu. Bu sefer de Nikâbetle Rumeli Kazaskerliği vazifesini birlikte yürütmeye başlamıştı. Osmanlı Devleti'nde Şeyhülislamlıkla Nikâbeti birleştirenler olduğu gibi Anadolu ve Rumeli Kazaskerliği ile Nikâbeti birleştirenler de bulunuyordu.²⁴ Kasım 1625'de Rumeli Kazaskerlik vazifesini Karaçelebizâde Efendi'ye devrederek kendisine Dimetoka arpalık olarak verildi. Şerif Mehmed Efendi beş yıl kadar Nikâbet görevinde bulunduktan sonra 1630 senesinde kendi isteği ile bu vazifeden ferâgat ederek vazifesini amcazâdesi olan Allame Şeyhî Efendi'ye devretmiştir. Ayrıca Şeyhî Efendi'ye kızını vermek suretiyle kendisine de damat etmiştir.²⁵

Şerif Mehmed Efendi görevinden ayrıldıktan sonra Hacca gitmiş ve münzevi bir hayat sürmeye başlamıştır. 8 Haziran 1631 Pazar günü İstanbul'da vefat etmiştir. Cenaze namazı dönemin önde gelen âlimleri tarafından kılınmış ve cenazesi Ebû Eyyüb el-Ensârî'nin türbesi yakınlarını defnedilmiştir. Kendisinden boşalan arpalıkları da Nikâbete getirilen Allâme Şeyhî Efendi'ye tevcih edilmiştir. Şerif Mehmed Efendi hakkında kaynaklarda, âlim, fâzıl, irfân sahibi, Arapça ve edebiyatta oldukça mahir, şiir ve inşâda zamanının en ustalarından, şefkat ve merhamet sahibi olduğu kayıtlıdır. Kasîde-i Bürde'ye tahmîsi ve pekçok bedîi kasidesi bulunmaktadır. Şerif Mehmed Efendi'ye ait birkaç belîğ beyt de şöyledir;²⁶ Şiirlerinde Şerîf mahlası kullanmıştır. Babası da Şerîfî mahlasıyla meşhurdur.²⁷

Gerçi dirlere va'deye eyler vefâ ol nâzenin
Bana ammâ çekmeyince sineye gelmez yakîn
Varmadın mekteb-i hüsn içre dahi üstada
Ezber itmiş sebak-ı şiveyi Hâfız-zâde
Germ-âbe içre var gör evlâdın âfeti
Soydu cihânı eyledi dervîş-i Halvetî

²³ Nevîzâde Atâî, s. 743.

²⁴ Sarıcık, a.g.b., s.775-776.

²⁵ *Riyâzu'n-Nukabâ*, Vrk. 8a; *Devhatü'n-Nukabâ*, s.72-73; Nevîzâde Atâî, s.742-743; *Sicill-i Osmani*, c. III, s.141.

²⁶ *Riyâzu'n-Nukabâ*, Vrk. 8a-8b; *Devhatü'n-Nukabâ*, s.72-73; Nevîzâde Atâî, s.742-744; *Sicill-i Osmani*, c. III, s.141.

²⁷ Beyânî, s.136; Kınalı-zade, s.516.

2.Allâme Şeyhî Seyyid Mehmed Efendi

Allâme Şeyhî Seyyid Mehmed Efendi'nin asıl memleketi Eğirdir olup kendisinden önce nikâbet görevinde bulunan Şerif Mehmed Efendi'nin amcasının oğludur. Dedesi Burhaneddin Efendi'dir. Babasının ismi Mahmud'dur. Ancak Ahmed Rıfat Efendi Devhatü'n-Nukabâ isimli eserinde babasının ismini Mehmed olarak zikretmektedir ki hatalı olarak bu durumu yazmıştır. Osmanlı Devleti'nin on ikinci Nakîbüleşrafıdır.²⁸ Seyyid Mehmed Efendi tarihte Allâme Şeyhî Efendi olarak şöhret bulmuştur.²⁹ Doğum tarihi ile ilgili kaynaklarda herhangi bir malumat bulunmamaktadır.

Şeyh Burhaneddin Efendi'nin Ahmed, Mehmed ve Mahmud isimlerinde üç erkek evladı bulunmaktadır. Şeyhî'nin babası Mahmud Efendi de ilmiye sınıfından olup çeşitli yerlerde müderrislik ve kadılık görevlerinde bulunmuştur. Şeyh Burhaneddin vefatına yakın zamanlarda oğlu Mahmud'u yanına çağırarak "Ben öldükten sonra tarikatın (Zeyniyye Tarikatı) başına sen geç ve artık kadılık vazifesinde bulunma." diyerek vasiyette bulunmuştur. Ancak Mahmud Efendi söz dinlemeyip ihtirasa kapılmış ve yeni bir kadılık görevi üstlenmiştir. Kaldığı anda da büyük bir yangın çıkmış ve neticede tüm elbiseleri de dâhil olmak üzere mal varlığının hepsi yanarak büyük bir zarara uğramıştır.³⁰

Allâme Şeyhî Efendi aileden gelen gelenek üzere ilim yolunu tercih etmiş ve büluğ çağına gelince dönemin gerekli ilim merhalelerini tek tek kat ederek devrin uleması hizmetlerinde bulunmuştur. Şeyhülislâm Yahya Efendi³¹den de mülâzemet almıştır. Kırk akçeli medreseden ayrıldıktan sonra Kasım 1610 tarihinde ilk olarak Fethiye'de bulunan, Nâib Mehmed Efendi yerine Sinan Paşa Medresesine müderris olarak tayin edilmiştir. Daha sonra sırasıyla, Kasım 1612'de Bahrizâde Efendi yerine Zal Paşa Medresesine, Ekim 1615'de Saîd Efendi yerine Şah Sultan Medresesine, Aralık 1618'de Sıdkı Efendi yerine Sahn-ı Semân Medreselerinden birine, Mart 1620'de Amasyalı Abdullah Efendi yerine Hasköy Sultan Medresesine, Haziran 1621'de Sıdkı Efendi yerine Kadîm Sultan Selim Medresesine müderris olarak atanmıştır.³²

²⁸ *Devhatü'n-Nukabâ*, s.74.

²⁹ *Riyâzu'n-Nukabâ*, Vrk. 8b; Şeyhî Mehmed Efendi, *Şakâik-ı Nu'maniye ve Zeyilleri, Vekâyi'ul-Fuzalâ*, Neşre Haz. Abdülkadir Özcan, İstanbul 1989, c.III, s.18.

³⁰ Sadık Yazar, "XVII. Asır Şairlerinden Allâme Şeyhî, Divanı ve Bir Kasidesi", *Turkish Studies-Türkoloji Araştırmaları*, Volume 2/3, Summer 2007, s.589.

³¹ Sultan I. Mustafa ve IV. Murad devirlerinde üç kez Şeyhülislamlık vazifesinde bulunmuştur. I. Meşihatı 21 Mayıs 1622, II.si 22 Mayıs 1625, sonuncusu da 7 Ocak 1634 tarihlidir. Toplamda yirmi yıl kadar bu vazifede kalmıştır. Geniş bilgi için bkz. *İlmiyye Sâlnâmesi*, s. 364-365; Bayram Ali Kaya, "Yahyâ Efendi, Zekeriyâyâde", *DİA*, c.XLIII, s.245-246.

³² *Devhatü'n-Nukabâ*, s.74; Şeyhî Mehmed Efendi, c.III, s.18.

Allâme Şeyhî Efendi on iki sene kadar müderris olarak çeşitli medreselerde görev yaptıktan sonra kadılık mesleğine geçer. İlk vazifesi de Kasım 1622 tarihinde Mütevelli Ahmed Efendi yerine Kudüs-ü Şerif kadılığı olur. Ocak 1624 tarihinde bu görevinden azledilir ve yerine Fenârizâde Şeyhî Efendi atanmakla beraber kendisi bu görevi kabul etmediğinden Dokuzzâde Abdülvahhab Efendi atanır. Şeyhî Efendi bir müddet nevbet bekleme sonunda Ağustos 1626 tarihinde Mekke-i Mükerrreme'ye kadı tayin edilir ki dönemin şairlerinden Cem'i Çelebi (ö.1659) Şeyhî'nin bu göreve atandığına ebced hesabıyla şu şekilde tarih düşürmüştür; "Vâli-i Kâbe oldı bir allâme-i Hayder siyer" (Hicri tarihle 1035 yapmaktadır.) Ancak Şeyhî Efendi bu göreve gitmemiştir. Yerine daha sonra Karaçelebizâde Aziz Efendi görevlendirilmiştir. Bir müddet sonra Şubat 1627'de Münşî Abdülkerim Efendi Galata Kazası'na kadı olarak atandı. Temmuz 1628'de azledilerek yerine Rızâyî Ali Efendi getirildi. Nisan 1629 tarihinde Şeyhî Efendi'ye Anadolu pâyesi verilerek taltif edilmiş ve Çivizâde Şeyh Mehmed Efendi üzerinden Güzelhisar Kazası arpalık verilmiştir.³³

Yukarıda da bahsedildiği üzere amcazâdesi ve aynı zamanda kayınpederi olan Şerif Mehmed Efendi 1630 senesinde yürütmekte olduğu nikâbet görevini kendi isteği ve feragatiyle Allâme Şeyhî Mehmed Efendi'ye devretmiştir. Yine Şair Cem'i Çelebi Şeyhî Efendi'nin Nakîbüleşraflık vazifesine atanmasını ebced hesabıyla "A'lem-i âl-i abâ oldı nakîb-i şürefâ" diyerek tarih düşürmüştür. (Hicri tarihle 1039 senesine tekabül etmektedir.) Kayınpederinin 8 Haziran 1631 tarihinde vefat etmesi ile birlikte üzerinde bulunan Dimetoka arpalığı Şeyhî Efendi'ye tevcih edilmiştir. Ayrıca buna ek olarak Nisan 1633'de Derviş Ebâbil Efendi'den boşalan Rodosçuk Kazası arpalığı ilave edilmiştir.³⁴

Allâme Şeyhî Seyyid Mehmed Efendi'nin nikâbet görevi dört yıl kadar sürmüştür. Nikâbetten azli, tarihte çok acı olaylardan bir tanesi olan ve tarihte ilk olarak devrin şeyhülislamının idam ettirilmesi neticesinde gerçekleşmiştir. Biyografik kaynaklarda azil konusundaki durum kısa bir cümle ile geçiştirilmiştir. "1043 Zilkâdesinde ol vakt şeyhülislam bulunan Ahîzâde Hüseyin Efendizâde es-Seyyid Mehmed Efendi'nin ziyafetlerine duhûl töhmetiyle hüssâd-ı bed nihâdın gamz-u ifsadiyla..." denmektedir. (Şeyhülislam Ahîzâde Hüseyin Efendi'nin tertip edilen ziyafete katılması ve hasetçilerin kötü gammaz ve ifsatlarıyla...)³⁵

Olayın aslı tarihlerde geçtiği üzere şu şekildedir; "Sultan IV. Murad Aralık 1633 tarihinde maiyetiyle birlikte İzmit ve Bursa'ya gider. Buradaki ahval çok hoşuna gitmiş ancak yol üzerinde İznik'e uğradığında burasının yollarını kötü

³³ *Riyâzu'n-Nukabâ*, Vrk. 8b; *Devhatü'n-Nukabâ*, s.75; Şeyhî Mehmed Efendi, c.III, s.18; *Sicill-i Osmani*, c. IV, s.158.

³⁴ *Riyâzu'n-Nukabâ*, Vrk. 8b; *Devhatü'n-Nukabâ*, s.75; Şeyhî Mehmed Efendi, c.III, s.18.

³⁵ *Devhatü'n-Nukabâ*, s.75; Şeyhî Mehmed Efendi, c.III, s.18.

bir halde bulduğundan dolayı İznik kadısının asılarak cezalandırılmasını emretmiştir. Padişahı bu durumdan vazgeçirmek için onca araya girilmesine rağmen vazgeçmemiş ve kadı idam edilmiştir. Kadı asılırken halka dönerek 'Müslümanlar, masum olarak terk-i hayat ettiğime sizleri şahid tutuyorum demiştir.' Zavallı kadı üç gün boyunca resmi kıyafetleri ve kavuğuyla burada asılı kalmış cenazesi ancak dördüncü gün kaldırılabilmişti. Halk da bu durumdan olumsuz anlamda etkilenmişti. İznik kadısının bu şekilde idam edilmesi haberi İstanbul'da işitilince ulema arasında büyük bir teessüre neden oldu ve ileri geri pek çok dedikodular yapılmaya başlandı. Bunun üzerine Şeyhülislam Ahîzâde Hüseyin Efendi, ulemanın nefretinin padişah üzerine çekilmesinin ne kadar tehlikeli olabileceğini padişaha hissettirilmesi ve ihtarlarda bulunması için hemen Vâlîde sultana bir tezkire yazdı. Ulemanın ve kadınların görevinin itaat olduğunu, ancak atalarının yapmadığı bir fiili yaparak padişahın iyi bir şey yapmadığını, kendilerini bedduadan sakındıklarını, valide sultanın ihtar etmesi gerektiğini ve böylece ulemanın hayır duasını alacağını mealindeki tezkiresi kendi aleyhine kullanılmıştır. Tam da bu sıralarda Nakibüleşraf Allâme Şeyhî Efendi, aralarında Şeyhülislam, Şeyhülislamın oğlu İstanbul kadısı Mehmed Çelebi ve bazı ulemayı bir ziyafete davet etmiş ve yemekte İznik kadısı konu edinilmiş, şeyhülislam da teessüre kapılarak itidalsiz konuşmuş idi. Şeyhülislam aleyhtarları hem konuşmayı hem de yazılan tezkireyi padişahın hal ile tehdit edildiği veçhesine büründürülerek valide sultanı tahrik etmişler, o da Ahîzâde'nin tezkiresi ile birlikte 'Benim arslanım acele üzere gelesin, cülûs tedbiri için sözler ve tedbirler olmaktadır' şeklinde padişahı acele İstanbul'a davet etmiştir. Bu haberler üzerine telaşa düşen Sultan Murad hiç kimseye haber vermeden birkaç bostancı ile birlikte hızla İstanbul'a geri döndü. Bostancıbaşıya Şeyhülislam ve İstanbul kadısı olan oğlunun yakalanarak Kıbrıs'a sürülmesi emrini verdi. Baba oğul ayrı ayrı kayıklarla yola çıkartılmıştı. Sultan Murad sonradan cezayı az görerek fikir değiştirmiş ve bostancıbaşıya, eğer boğazdan çıkmadıysa öldürülmelerini, çıktılarsa ilişmemelerini emretti. Şeyhülislam boğazdan çıkamadan yakalanmış, oğlu ise kurtulmuştu. Ahîzâde Ayastafanos'da sahile çıkarılarak padişahın emriyle boğulmuştur. Ahîzâde Hüseyin Efendi, meseleyi tam olarak tahkik etmeden öfkeye kapılan genç padişahın kurbanı olmuş ve tarihe idam edilen ilk Osmanlı şeyhülislamı olarak geçmiştir."³⁶

Allâme Şeyhî'nin azli meselesi ise; "Padişah Sultan Murad bu olaylar olup bittikten sonra bir gece ansızın Şeyhî'nin evine gelerek dışarıya çağırmıştır. Elinde bir mızrakla Şeyhî'yi önüne katıp hızlı adımlarla sorgu-suale tabi tutmuştur. 'Ol gece meşverette ne söyletiniz?' diye Şeyhî'nin tertip ettiği

³⁶ Geniş bilgi için bkz. *Târih-i Na'imâ* c.II, s.768-774; Zuhuri Danişman, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, İstanbul 1965, c.IX, s.176-178; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, Ankara 1983, c.III, s.192-194; Baron Joseph Von Hammer Purgstall, *Büyük Osmanlı Tarihi*, İstanbul 1990, c.V, s.167-169; Mehmet İpşirli, "Ahîzâde Hüseyin Efendi", *DİA*, c.I, s.548-549.

ziyafette neler konuşulduğu, kendi hakkında neler dendiği meselesini Şeyhî'den hesap sormak suretiyle takdir etmiştir. Şeyhî Efendi de binlerce yemin ederek padişahın arkasında nefes nefese durumdan haberdar olmadığını, meseleyle kendisinin bir ilgisinin olmadığını güç bela inandırabilmiştir. Sultan Murad da İstanbul sokaklarında nefessiz kalıncaya kadar peşinden koştuğu ihtiyara acımış ve 'Kocaman yürü var git sana izin verdim' deyü geri göndermiştir. Daha sonraları Şeyhî Efendi bu hal üzerine bir konuşmasında; 'O gece Sultan Murad elinde bir mızrak ve arkasında ben. Korkumdan ödüm neredeyse patlayacaktı. Yarım saatte yürüdüğüm mesafeyi dönüşte ancak iki buçuk saatte kat ederek evime dönebildim. O korku sebebiyle birkaç gün hummaya tutulmuş gibi yandım.' demiştir.³⁷ Bu olaydan sonra Allâme Şeyhî Efendi nikâbetten azledilmiş ve Mekke kadısı oldunuz denilerek görevden tard edilmiştir. Nakibüleşraflığa da Ankaravî Seyyid Mehmed Efendi atanmıştır.³⁸

Allâme Şeyhî Efendi IV. Murad zamanında tütün yasağını destekleyen tarafta yerini almıştır. Padişahın isteği üzerine tütünün yasaklanması ile ilgili bir fetva verdiği gibi zararları hakkında da bir kaside yazmıştır. Kendisi kahve tutkunu olmakla birlikte, kahvenin yerine kışve (haşlanmış kabuk) icat etmiş ve nasıl pişirileceğine dair de bir risale yazmıştır. Hastalıklı bir mizaca sahip olduğu için sürekli ilaçlarla tedavi olmak için çaba sarf etmiş, bunun için yeme ve içmeye düşkün bir hale gelmiştir.³⁹

Allâme Şeyhî Seyyid Mehmed Efendi azlinden bir müddet sonra Hac yapmak üzere niyetlenmiş ve yola çıkmıştır. Şubat 1635 tarihinde Cidde İskelesi yakınlarına vardıklarında vefat etmiş ve Cidde'ye defnedilmiştir. Allâme Şeyhî Efendi şiir ve inşada oldukça mahir, edebi eser vermekte oldukça velûd bir şahsiyetti. Eserlerinde Şeyhî mahlası kullanmış, Türkçe ve Arapça şiirler yazmıştır. Türkçe bir Divan'ının yanısıra bir de Sâkînâmesi mevcuttur. Kudüs'te kadî iken Seciyye isimli bir kaside yazmış, her gece Sahratullah'ta okunması için de bir miktar vakıfda bulunmuştur. Kendisine ait birkaç beyit şöyledir:⁴⁰

Peykân-ı tîr-i gamzene vabestedir gönül
Ednâ nazarla hâsıl olur ârzû-yı dil
Gamzesinden bir işâret besdür ana Şeyhiyâ
Ol şeh-i hüsnün nedfîm-i bî-zebânidir gönül
Bırakdın sonra açıldı Felek âyine kâm
Yüzü âğ alnı açık bir güzel oldu eyyâm

³⁷ *Târih-i Na'imâ*, c.II, s.773-774.

³⁸ *Devhatü'n-Nukabâ*, s.75; Şeyhî Mehmed Efendi, c.III, s.18.

³⁹ *Devhatü'n-Nukabâ*, s.76; Hammer, c.V, s.171.

⁴⁰ *Riyâzu'n-Nukabâ*, Vrk. 9a; *Devhatü'n-Nukabâ*, s.75-76; Şeyhî Mehmed Efendi, c.III, s.18-19.

Sâyesinde nola hûş geçseler ânın enhâr
Kurdı sahrâda yine bir kille eşcâr-ı hıyâm

3.Seyyid Cafer Efendi

Seyyid Cafer Efendi, Ahmed Rıfat'ın listesine göre Osmanlı Nakîbüleşraflarının on dokuzuncusudur.⁴¹ Seyyid Cafer Efendi Hamid Sancağı'na bağlı Barla Kasabası⁴² sakinlerinden Kemaleddin Efendi'nin oğludur.⁴³ Sicilli Osmani'de bu durum yani Barlalı yerine yanlışlıkla "Burmali Kemaleddin Efendi'nin oğludur" şeklinde yazılmıştır.⁴⁴ Doğrusu Barla olacaktır. Doğum tarihi net olmamakla beraber, kaynaklarda 1697 senesinde Seksen yaşında iken vefat ettiği belirtilirken⁴⁵ buna göre doğum tarihi 1617 olmalıdır.

Seyyid Cafer Efendi tahsil hayatını çeşitli medreselerde İstanbul'da geçirerek Şeyhülislam Ebû Said Efendi'den⁴⁶ mülâzemet almıştır. Böylelikle müderris olarak ilim dünyasına adım atmıştır. İlk ataması Kırk Akçeli Medrese olup Nisan 1659 tarihinde bu görevinden alınmış ve akabinde Sa'dizâde Abdülhalim Efendi yerine Pirinççi Sinan Medresesi'ne tayin edilmiştir. Daha sonra atanma tarihlerine göre aşağıdaki gibi İstanbul'da çeşitli medreselerde müderris olarak vazife yapmıştır;⁴⁷ Nikâbetten önceki son görev yeri de Süleymaniye medreseleri olmuştur.

⁴¹ *Devhatü'n-Nukabâ*, s.84.

⁴² Barla Osmanlı döneminde Hamid Sancağı'na bağlı müstakil bir kaza konumunda idi. Günümüzde ise Eğirdir İlçesi'ne bağlı bir kasabadır. Barla'nın geniş tarihçesi için bkz.; Mustafa Kazım Kayhan, *Temettuat Defterlerine Göre XIX. Yüzyıl Ortalarında Barla'nın Sosyo-Ekonomik Yapısı*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta 2006, s.1-9.

⁴³ Şeyhî Mehmed Efendi, *Şakâik-ı Nu'maniye ve Zeyilleri, Vekâyi'ul-Fuzalâ*, Neşre Haz. Abdülkadir Özcan, İstanbul 1989, c.IV, s.135.

⁴⁴ Bkz., *Sicill-i Osmani*, c. II, s.74.

⁴⁵ Şeyhî Mehmed Efendi, c.IV, s.136.

⁴⁶ Şeyhülislam Ebû Said Efendi (Es'ad Efendizâde Mehmed Efendi) meşhur Şeyhülislâm ve Osmanlı Tarihçisi Hoca Sadeddin Efendi'nin torunudur. 1593 tarihinde İstanbul'da dünyaya gelmiş olup, 1662 tarihinde de vefat etmiş ve dedesinin yanına defnedilmiştir. Sultan İbrahim ve Sultan IV. Mehmed dönemlerinde meşihat makamında bulunmuştur. İlk şeyhülislanlığa atanması 1644 tarihinde, ikincisi 1651'de, üçüncüsü de 1654 senesinde gerçekleşti. Toplam olarak dört yıl iki ay kadar şeyhülislâmlık vazifesinde bulunmuştur. Geniş bilgi için bkz.; *İlmiyye Sâlnâmesi*, s. 370-371; Mehmet İpşirli, "Ebûsaid Mehmed Efendi", *DİA*, İstanbul 1994, c.X, s.281.

⁴⁷ Şeyhî Mehmed Efendi, c.IV, s.135-136.

Atanma Tarihi	Selefi (Kendinden önceki müderris)	Atandığı Medrese
1659	---	Kırk Akçeli Medrese
Kasım 1659	Sa'dizâde Abdülhalim Efendi	Pirinççi Sinan Medresesi
Temmuz 1664	Hakîmbaşızâde Seyyid Mesud Efendi	Has Odabaşı Medresesi
Mayıs 1666	Karakaş Mehmed Efendi	Hacı Hasanzâde Dâr'ül-ifâdesi
Ağustos 1668	Siyâhî Mustafa Efendi	Sekbân Ali Medresesi
Eylül 1669	Oruçzâde Abdullah Efendi	Koca Mustafa Paşa Medresesi
Eylül 1670	Kadîmî Ahmed Efendi	Sahn-ı Semân Medresesi
Nisan 1671	Musazâde Seyyid Mustafa Efendi	Rüstem Paşa Medresesi
Temmuz 1673	Hocazâde Seyyid Osman Efendi	Murad Paşa-yı Atık Medresesi
Aralık 1675	--	İbrahim Paşa Sarayı
Şubat 1680	Sadreddinzâde Mehmed Sadık Efendi	Süleymâniye Dâr'ül-Hadisi

Seyyid Cafer Efendi Süleymaniye Dâr'ül Hadisi'nde beş ay kadar görev yaptıktan sonra ve halen bu görevde iken Haziran 1680 tarihinde Nakibüleşraf Es'adzâde Seyyid Mehmed Said Efendi yerine, Bursa kadılığı payesi görevi de ek olmak üzere Nakibüleşraflık makamına atanmıştır.⁴⁸ Seyyid Cafer Efendi Nikâbet makamında altı sene kadar vazife yapmış ve 13 Mayıs 1686 tarihinde bu vazifeden azledilmiştir. Nikâbet görevi kendisinden önce Nakibüleşraf olan Es'adzâde Seyyid Mehmed Said Efendi'ye tekrar tevdi edilmiştir.⁴⁹

Seyyid Cafer Efendi Nakibüleşraflık vazifesinden azledildikten sonra kadılık mesleğine geçmiştir. Kasım 1686 tarihinde kendisine İstanbul pâyesi (kadılık) verilmiş ve bir sene akabinde de (Kasım 1687) Mısır'da Kahire'ye kadı olarak tayin edilmiştir.⁵⁰ Üç ay kadar bu vazifede kalmış sonra azledilerek yerine Müminzâde Mehmed Efendi atanmıştır. Bu tarihlerde Seyyid Cafer Efendi Mısır'dan Hac yapmak ve Peygamberimizi ziyaret etmek için Hicaz'a gitmiş ve akabinde İstanbul'a dönmüştür. Eylül 1689 tarihinde de kendisine Anadolu Sadreti payesi verilmiştir. Nisan 1691 senesinde Ankaravîzâde Hasan Efendi'nin

⁴⁸ *Riyâzu'n-Nukabâ*, Vrk. 13b-14a; *Devhatü'n-Nukabâ*, s.84, (Devha orijinal metin s.27-28); Şeyhî Mehmed Efendi, c.IV, s.136; *Sicill-i Osmani*, c. II, s.74.

⁴⁹ *Riyâzu'n-Nukabâ*, Vrk. 14a-; *Devhatü'n-Nukabâ*, s.85; Şeyhî Mehmed Efendi, c.IV, s.136.

⁵⁰ *Devhatü'n-Nukabâ*, s.85; Şeyhî Mehmed Efendi, c.IV, s.136.

üzerinde bulunan Gemlik ve Bayındır kazası arpalıkları Cafer Efendi'ye geçimini temin etmek üzere verilmiş hemen peşi sıra Nakibüleşraf Başmakçızâde Seyyid Ali Efendi üzerinde bulunan Beypazarı Kazası arpalığı da kendisine ilave olarak verilmiştir. Ekim 1691 tarihinde Gemlik Arpalığı kendisinden alınarak Hekimbaşızâde Yahya Efendi verilmiş, onun yerine Aksaray Kazası bedel olarak tevdi edilmiştir. Aralık 1694 yılında Seyyid Cafer Efendi'ye Rumeli Sadareti payesi verilmiş ve buna karşılık olmak üzere Ebû Saidzâde Feyzullah Efendi üzerinden Tire Kazası arpalığı alınarak kendisine verilmiş, Aksaray Arpalığı Arif Abdülbaki Efendi'ye, Bayındır Arpalığı Kara Ebubekir Efendi'ye ve Beypazarı Arpalığı da Fenarizâde Seyyid Ahmed Efendi'ye aktarılmıştır. Yine daha sonra 1697 Şubatında Seyyid Cafer Efendi'ye Bursa Yenişehir Kazası Arpalığı ilave edilmiştir.⁵¹

Seyyid Cafer Efendi Nikabet görevinden sonra da devlet kademesinin pek çok kademesinde vazife yapmış ve Haziran 1697 tarihinde İstanbul'da vefat etmiştir. Vefat ettiği sırada yaşı seksen civarlarında idi. Cenazesi Edirne Kapısı dışında bulunan Emir Buharî Zâviyesi yanına defnedilmiştir. Kendisinden geriye kalan arpalıkları da selefi Feyzullah Efendi'ye intikal ettirilmiştir. Sufi bir meşrebe sahip olup ilmiyle amil bir karakteri bulunuyordu. Ömrünün son günlerini genellikle oruçlu geçirirdi. Murad isminde bir damadı bulunmakta idi ve tarihte "Muradzâdeler" diye meşhur bir gürhunun atası olarak bilinmektedir.⁵²

4.Sahâf Şeyhzâde Seyyid Mehmed Efendi

Seyyid Mehmed Efendi 1640 senesinde dünyaya gelmiştir.⁵³ Kaynaklarda doğum yerinin neresi olduğu belirtilmemekle beraber asil memleketi Hamid Sancağı'nın bir kazası olan Yalvaç'tır. Dedesinin ismi Abdurrahman, babasının ismi Abdülbâki'dir. Dedesi Abdurrahman Efendi Yalvaç'ta doğmuş, büyümüş ve daha sonra İstanbul'a gelerek ilim hayatına dâhil olmuştur. Medrese tahsilini bitirdikten sonra, sırasıyla Herdemiye, Hayreddin Paşa, Davud Paşa, Mustafa Ağa, Sahn-ı Seman, Hângâh, Haseki Sultan ve Süleymaniye medreselerinde müderrislik yapmıştır. Ağustos 1640 tarihinde de Hicaz'da Mekke-i Mükerrreme kadılığına tayin olmuştur. Ekim 1645 senesinde vefat etmiş ve Edirne Kapısı'na defnolunmuştur. Abdurrahman Efendi tarihte Sahâf Şeyhzâde Efendi lakabıyla meşhur olmuş ve kendisinden sonra gelen çocukları ve torunları da bu lakapla anılmıştır.⁵⁴

Seyyid Mehmed Efendi'nin babası Seyyid Abdülbâki Efendi de ilmiye sınıfındandır. 1620 tarihinde dünyaya gelmiş ve o da babası Abdurrahman Efendi gibi medreseden mezun olarak ilim dünyasına girmiştir. Dönemin Şeyhülislam'ı

⁵¹ Şeyhî Mehmed Efendi, c.IV, s.136.

⁵² *Riyâzu'n-Nukabâ*, Vrk. 14-a; *Devhatü'n-Nukabâ*, s.85; Şeyhî Mehmed Efendi, c.IV, s.136; *Sicill-i Osmani*, c. II, s.74.

⁵³ *Devhatü'n-Nukabâ*, s.90.

⁵⁴ Şeyhî Mehmed Efendi, c.I, s.127.

Esad Efendi'den⁵⁵ mülâzemet alarak kadılık mesleğine tâbi olmuştur. Sırasıyla; Kayseri, Bursa, Konya, Sakız ve Sofya kadılıklarında bulunmuştur. Abdülbâki Efendi Sofya kadılığı vazifesini yürütürken Kasım 1671 tarihinde vefat etmiştir.⁵⁶

Seyyid Mehmed Efendi dedesi ve babası gibi aileden gelen gelenekle ilimle meşgul olmuş ve Kırk Akçeli medreseden mezun olduktan sonra, aynı zamanda hemşehrisi olan Yalvaç'lı Şeyhülislam Sun'izâde Seyyid Mehmed Efendi'den⁵⁷ mülâzemet alarak, Aralık 1673 tarihinde zamanın Şeyhülislamı Minkârizâde Yahya Efendi⁵⁸ huzurunda yapılan imtihan neticesinde Ahi Çelebi Medresesine müderris olarak atanmıştır. Daha sonra atanma tarihlerine göre aşağıdaki gibi çeşitli medreselerde müderris olarak vazifede bulunmuştur;⁵⁹

Atanma Tarihi	Selefi (Kendinden önceki müderris)	Atandığı Medrese
Aralık 1673	--	Ahi Çelebi Medresesi
Eylül 1678	Hâmîdzâde Abdullah Efendi	--
Temmuz 1681	Trabzonî Hasan Efendi	Hadım Hasan Paşa Medresesi
Ocak 1683	Hasan Efendi	Ahmed Paşa Medresesi
Şubat 1685	Semecizâde Mehmed Efendi	Şeyhülislam Zekerîyya Efendi Medresesi
Aralık 1687	Çeşmîzâde Abdülkerim Efendi	Sahn-ı Semân
Ekim 1688	Mukîmzâde Abdurrahman Efendi	Gazanfer Ağa Medresesi

⁵⁵ Meşhur Şeyhülislâm ve Osmanlı Tarihçisi Hoca Sadeddin Efendi'nin ikinci oğludur. Sultan I. Ahmed, I. Mustafa, II. Osman ve IV. Murad zamanlarında iki defa, sekizbuçuk yıl kadar şeyhülislamlık görevinde bulunmuştur. Geniş bilgi için bkz. *İlmiyye Sâlnâmesi*, s.360-361; Münir Aktepe, "Esad Efendi Hocasâde", *DİA*, İstanbul 1995, c.XI, s.340-341.

⁵⁶ Şeyhî Mehmed Efendi, c.I, s.382-383.

⁵⁷ Şeyhülislâm Sun'izâde Seyyid Mehmed Efendi, 1614 tarihinde dünyaya gelmiştir. Sultan IV. Mehmed (Avcı Mehmed) zamanında on ay kadar kısa bir süre meşihat makamında bulunmuştur. Temmuz 1665 senesinde vefat etmiş ve Üsküdar'da Aziz Mahmud Hüdayi Efendi Dergâhı civarına defnolunmuştur. Geniş bilgi için bkz., Şeyhî Mehmed Efendi, c.III. s.316-318; *İlmiyye Sâlnâmesi*, s.391-392; M. Sadık Akdemir, "İspartalı Şeyhülislamlar", *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Isparta 2016/1, S.36, s.7-30.

⁵⁸ Sultan IV. Mehmed zamanında 21 Kasım 1662 tarihinde meşihat makamına tayin edilmiş ve onbir sene bu makamda kalmıştır. Hastalanarak sağ tarafının felç olması sebebiyle 21 Şubat 1674 tarihinde görevinden azledilmiştir. Ocak 1678 senesinde İstanbul'da vefat etmiştir. Geniş bilgi için bkz. Mehmet İpşirli, "Minkârizâde Yahya Efendi", *DİA*, İstanbul 2005, c.XXX, s.114-115.

⁵⁹ Şeyhî Mehmed Efendi, c.IV, s.397-398.

Osmanlı Devleti'nde İspartalı Nakîbüleşraflar

Aralık 1689	Emrullah Efendi	Zal Paşa Medresesi
Ağustos 1692	Şemseddinzâde Mustafa Efendi	Üsküdar Valide Sultan Medresesi
Ekim 1695	Hacı Yusufzâde Abdullah Efendi	Süleymâniye Medresesi
Ağustos 1698	Abdülkerim Efendi	Süleymâniye Dâr'ül Hadisi

Seyyid Mehmed Emin Efendi çeşitli medreselerde 25 yıl kadar müderrislik vazifesi yaptıktan sonra kadılık mesleğine geçti. Yenişehir Kazası kadısı Yekçeşm Süleyman Efendinin görevinden alınmasından sonra Eylül 1698 tarihinde buraya kadı olarak tayin edildi. Aralık 1699 senesinde görevinden azledilerek yerine Padişah imamlarından bir tanesi olan Mahmud Efendi tayin edildi. Şubat 1704 tarihinde Çivizâde Atâullah Efendi yerine Edirne'ye kadı olarak atandı. Bu görevine karşılık olarak da İznik Kazası kendisine arpalık olarak verildi. Önceki görevlerinden dolayı kendisine tevdi edilen arpalıkları bu tayinden sonra Şemseddinzâde Mehmed Efendi'ye verildi.⁶⁰

Seyyid Mehmed Efendi, Ekim 1704 tarihinde Nakîbüleşraf Seyfizâde İbrahim Efendi'nin nikâbetten azledilerek Bursa'ya gönderilmesinden sonra Nikâbet görevine getirildi.⁶¹ Kendisinden sonra Edirne'ye de kadı olarak İzmir Müftüzâde Seyyid Mehmed Efendi atandı. Seyyid Mehmed Efendi'ye nikâbet görevi dolayısıyla arpalık olarak Kete Kazası ek olmak üzere, sâbık Şeyhülislam Sadreddinzâde Sadık Mehmed Efendi'den⁶² geriye kalan İslimiye Kazası arpalık verildi. Nisan 1706 tarihinde nikâbet görevinin yanısıra kendisine İstanbul pâyesi verildi. Daha sonra Mekke pâyesi tevdi edildi. Aralık 1707 senesinde İstanbul kadılığı görevi verildi. Bu vazifeyi on beş ay kadar sürdürdü.⁶³ Arpalık olarak sırasıyla Piravadi ve İznik kazaları kendisine verildi.

Seyyid Mehmed Efendi Nakîbüleşraflık vazifesini sekiz sene kadar icra ettikten sonra Anadolu Sadâretine tayin edilmiş ve Ocak 1712 tarihinde nikâbet vazifesinden azledilmiştir. Bu vazifesinden dolayı kendisine tevcih edilen arpalıkları da, görevden ayrılması hasebiyle Menteszâde Abdurrahîm Efendi'ye tevdi edilmiştir. Kendisinin azlinden sonra Nakîbüleşraflığa Uşşâkîzâde Seyyid

⁶⁰ Şeyhî Mehmed Efendi, c.IV, s.397-398.

⁶¹ *Riyâzu'n-Nukabâ*, Vrk. 18-a; *Devhatü'n-Nukabâ*, s.90; Şeyhî Mehmed Efendi, c.IV, s.398.

⁶² İki kez şeyhülislamlık yapmıştır. Sultan II. Ahmed zamanında dokuz ay (1694-1695), Sultan III. Ahmed zamanında bir yıl (1707-1708) meşihat makamında bulunmuştur. Geniş bilgi için bkz. *İlmiye Sâlnâmesi*, s.401.

⁶³ *Riyâzu'n-Nukabâ*, Vrk. 18-a; *Devhatü'n-Nukabâ*, s.91; Şeyhî Mehmed Efendi, c.IV, s.398.

Abdullah Efendi atanmıştır.⁶⁴ Anadolu Sadâreti vazifesini bir yıldan biraz fazlaca icrâ ettikten sonra, 13 Mart 1713 tarihinde bu görevinden alınmış, 12 Ağustos 1713 tarihinde de Rumeli Kazaskerliğine tayin edilmiştir.⁶⁵ Mart 1716 senesine kadar Rumeli Kazaskerliği görevini yerine getiren Seyyid Mehmed Efendi azledilmiş ve yerine İsmail Efendi tayin edilmiştir.⁶⁶

Mehmed Efendi görevleri sona erdikten sonra Edirne'ye yerleşmiştir. Bir yıl burada ikâmet ettikten sonra yakalandığı amansız bir hastalığı tedavi ettirmek amacıyla, Şubat 1717 tarihinde İstanbul'a gitmek için yola çıkmış, yolda Silivri'ye geldiklerinde hastalığı daha da ağırlaşmış ve burada 16 Mart 1717 tarihinde vefat etmiştir. Ertesi gün akşam vakti, cenazeleri buradan bir araba ile alınarak İstanbul'a evlerine götürülmüş ve diğer gün Fatih Camii'nde öğle namazını müteakip cenaze namazı kılınmış ve naaşı Zincirlikuyu'da eniştesi İdris Efendi türbesinin yanına defnolunmuştur.⁶⁷ Tarihçi Râşid Mehmed Efendi, Seyyid Mehmed Efendi'nin vefatına ebced hesabıyla şöyle bir tarih düşmüştür:

Tarih düşdi fevtine bir mısra' duâ
Sahâfzâde Efendi kıla cenneti makâm (h.1717)⁶⁸

Vefatından sonra Seyyid Mehmed Efendi'nin üzerinde olan Balya Kazası arpalığı Başmakçızâde Seyyid Abdullah Efendi'ye, Balıkesir Kazası arpalığı sâbık İmâm-ı Sultânî Salih Efendi'ye ve Piravadi Kazası arpalığı da Sunullah Efendi'ye tevdi edilmiştir.⁶⁹ Kaynaklar Seyyid Mehmed Efendi'nin ilim sahibi, salih ve arif bir şahsiyet olduğundan bahsederler.⁷⁰

Sonuç

Osmanlı Devleti'nde oldukça önemli bir sosyal kurum kabul edilen Nakîbüleşraflık Müessesesi tarih İslam Tarihi boyunca da diğer İslam devletlerinde ehemmiyet arz etmiştir. Dinî ve ilmî bir kurum olmanın yanında bu kurumun asıl ilgi alanı Peygamber Efendimizin neslini doğru bir şekilde tespit etmek, müteseyyidlik (sahte seyyidlik) iddiasında bulunanların önüne geçmek, seyyid ve şeriflerin hak ve itibarlarını muhafaza etmek gibi bir takım görevler de üstlenmiştir. Bu müessesenin başında sâdâttan (seyyid ve şeriflerden) İstanbul'da bir nakîbüleşraf, taşrada da onu temsilen bir nakîbüleşraf kaymakamı bulunurdu.

⁶⁴ *Devhatü'n-Nukabâ*, s.91; Şeyhî Mehmed Efendi, c.IV, s.398.

⁶⁵ *Riyâzu'n-Nukabâ*, Vrk. 18-b; *Sicill-i Osmani*, c. III, s.1016.

⁶⁶ Şeyhî Mehmed Efendi, c.IV, s.398.

⁶⁷ *Riyâzu'n-Nukabâ*, Vrk. 18-b; *Devhatü'n-Nukabâ*, s.91; Şeyhî Mehmed Efendi, c.IV, s.399; *Sicill-i Osmani*, c. III, s.1016.

⁶⁸ *Riyâzu'n-Nukabâ*, Vrk. 18-b; Şeyhî Mehmed Efendi, c.IV, s.399.

⁶⁹ Şeyhî Mehmed Efendi, c.IV, s.399.

⁷⁰ *Sicill-i Osmani*, c. III, s.1016.

Seyyidlerin yeşil sarık, seyyidelerin de (bayan seyyid) yeşil baş örtüsü takmalarını sağlayarak diğer insanlardan ayırt edilmeleri görevleri arasında idi. Adli olaylarda da bunların davalarını nakibüleşraf veya kaymakamı görürdü. Seyyid ve şerifler maddi ve manevi anlamda ayrıcalıklara sahip olduklarından bazı art niyetli insanlar seyyid olmadıkları halde uydurma şecerelerle kendilerini seyyidmiş gibi gösterebiliyorlardı. Bütün bu suiistimallerin önüne geçmek ve gerçek seyyidler ortaya çıkarmak gibi ana görevi bulunan bu kurumda Ispartalı dört nakibüleşraf da görev yapmıştır. Yukarıda haklarında bilgi verdiğimiz nakibüleşraflardan üçü Isparta'nın Eğirdir İlçesinden diğeri de Yalvaç İlçesi'ndendir. Hepsi de ilmiye sınıfından olup müderrislik, kadılık ve kazaskerlik gibi Osmanlıda üst düzey görevlerde bulunmuşlardır. Nakibüleşraflık gibi manevi değeri oldukça yüksek bir mevki olan bu makamda bulunmalarıyla Osmanlı Devleti'nin üst kademesinde de söz sahibi olmuşlardır. Bu çalışmada bahsi geçen nakibüleşrafların Ispartalı olmaları da Osmanlı Devleti'nin bir sancağı konumunda olan Isparta'nın da ne kadar çok din ve ilim adamı yetiştirdiği görülmektedir.

KAYNAKÇA:

- Ahmet Rif'at, *Devhatü'n-Nukabâ*, (Osmanlı Toplumunda Sâdât-ı Kirâm ve Nakibüleşraflar), Hazırlayanlar: Hasan Yüksel-M. Fatih Köksal, Sivas 1998.
- Akdemir, M. Sadık, "Ispartalı Şeyhülislâmlar", *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Isparta 2016/1, S.36, ss.7-30.
- Aktepe, Münir, "Esad Efendi Hoca-zâde", *Diyanet İslam Ansiklopedisi (DİA)*, İstanbul 1995, c.XI, ss.340-341.
- Baltacı, Cahit, *XV-XVI. Yüzyıllarda Osmanlı Medreseleri*, İstanbul 2005, c.I-II.
- Bardakçı, Mehmet Necmeddin, *Eğirdir Zeynî Zâviyesi ve Şeyh Mehmed Çelebi Divanı (Hızırnâme)*, Isparta-Eğirdir 2008.
- Beyâni Mustafa bin Carullah, *Tezkiretü'ş-Şuarâ*, Eleştirmeli Baskıya Hazırlayan, İbrahim Kutluk, Ankara 1997.
- Danışman, Zuhuri, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, İstanbul 1965, c.IX.
- İlmiyye Sâlnâmesi, Osmanlı İlmiyye Teşkilâtı ve Şeyhülislâmlar*, Yayına Haz. Seyit Ali Kahraman, Ahmed Nezih Galitekin ve Cevdet Dadaş, İstanbul 1998, (Meşihat-ı İslâmiyye Târihçesini yazan Ali Emîri'dir.).
- İpşirli, Mehmet, "Ebûsâid Mehmed Efendi", *DİA*, İstanbul 1994, c.X, ss.281.
- , "Ahîzâde Hüseyin Efendi", İstanbul 1998, *DİA*, c.I, ss.548-549.
- , "Minkârîzâde Yahya Efendi", *DİA*, İstanbul 2005, c.XXX, ss.114-115.

- , “Zekeriyya Efendi, Bayramzâde”, *DİA*, İstanbul 2013, c.XLIV, ss.211-212.
- Kayhan, Mustafa Kazım, *Temettuat Defterlerine Göre XIX. Yüzyıl Ortalarında Barla'nın Sosyo-Ekonomik Yapısı*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta 2006.
- Kaya, Bayram Ali, “Yahyâ Efendi, Zekeriyyâzâde”, *DİA*, c.XLIII, ss.245-246.
- Kılıç, Rüya, *Osmanlıda Seyyidler ve Şerifler*, İstanbul 2005.
- Kınalı-zade Hasan Çelebi, *Tezkiretüş-şuara*, Eleştirmeli Baskıya Hazırlayan, İbrahim Kutluk, Ankara 1989, c.II.
- Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmani*, Yayına Haz. Nuri Akbayar, Eski Yazıdan Aktaran Seyit Ali Kahraman, İstanbul 1996, c. I-IV.
- Naîmâ Mustafa Efendi, *Târih-i Na'imâ* (Ravzatü'l-Hüseyn Fi Hulâsati Ahbâri'l-Hâfikayn), Haz. Mehmet İpşirli, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2007, c.II.
- Nevîzâde Atâî, *Şakâik-ı Nu'maniye ve Zeyilleri, Hadâik-ül-Hakâik fî Tekmilet'îş-Şakâik*, Neşre Haz. Abdülkadir Özcan, İstanbul 1989, c. II.
- Ocak, Ahmet Yaşar, “Osmanlı İmparatorluğu'nda Din, 14.-17.Yüzyıllar”, *Yeniçağlar Anadolu'sunda İslam'ın Ayak İzleri Osmanlı Dönemi Makaleler-Araştırmalar*, İstanbul 2011, ss.84-146.
- Öngören, Reşat, “Zeyniyye”, *DİA*, İstanbul 2013, c. XLIV, ss.367-371.
- Pakalın, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul 1993, c.I-III.
- Sahaflar Şeyhizâde Ahmed Nazif Efendi, *Riyâzu'n-Nukabâ*, Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud, No:4590.
- Sarıcık, Murat “Nakîbü'l-Eşrâf Seyyid Muhammed Hamîdi”, *Tarihi Kültürel Ekonomik Yönleri İle Eğirdir (1. Eğirdir Sempozyumu)*, 31 Ağustos-1 Eylül 2001 Eğirdir, ss.769-776.
- , “Osmanlı Devleti'nde Nakîbü'l-eşrâflık Kurumu”, *Türkler*, Ankara 2002, c.X, ss.385-393.
- , *Osmanlı İmparatorluğu'nda Nakîbü'l-eşrâflık Müessesesi*, Ankara 2003.
- Sertoğlu, Midhat *Osmanlı Tarih Lûgati*, İstanbul 1986.
- Şeyhî Mehmed Efendi, *Şakâik-ı Nu'maniye ve Zeyilleri, Vekâyi'ul-Fuzalâ*, Neşre Haz. Abdülkadir Özcan, İstanbul 1989, c.III-IV.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, Ankara 1983, c.III.
- , *Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilâtı*, Ankara 1988.
- Von Hammer, Purgstall, Baron Joseph, *Büyük Osmanlı Tarihi*, İstanbul 1990, c.V.
- Yazar, Sadık, “XVII. Asır Şairlerinden Allâme Şeyhî, Divanı ve Bir Kasidesi”, *Turkish Studies-Türkoloji Araştırmaları*, Volume 2/3, Summer 2007, ss.586-605.